

LEESWIJZER

N.a.v.: D. Deddens en M. te Velde (red.)

Vrijmaking - Wederkeer; vijftig jaar Vrijmaking in beeld gebracht, 1944-1994

Uitg. De Vuurbaak, Barneveld

344 pag. Prijs f 39,75

Vrijmaking - Wederkeer

Vijftig jaar Vrijmaking

M.J.A. Zwikstra-de Weger

Het is een goede gewoonte om bij een herdenking van historisch en kerkhistorisch belangrijke gebeurtenissen er in boekvorm aandacht aan te schenken. Zo hebben de afgelopen tien jaar na achtereenvolgens 150 jaar Afscheiding, 100 jaar Doleantie en 100 jaar Vereniging in 1984, 1986 en 1992 herdenkingsbundels het licht mogen zien.

Vijftig jaar geleden mocht de kerk in de Vrijmaking van dwaalwegen terugkeren op het goede spoor van Gods Woord. Het lag voor de hand dat er in 1994 weer een gedenkboek zou verschijnen, met een titel waarin die terugkeer of *wederkeer* heel betekenisvol voorkomt.

Het boek bestaat uit zeventien hoofdstukken, grotendeels van de hand van verschillende auteurs, onder redactie van de emeritus-hoogleraar kerkgeschiedenis/kerkrecht en zijn opvolger. De eerste hoofdstukken beschrijven met name wat aan de Vrijmaking voorafging en hoe de gang van zaken in de allereerste jaren was. In de overige ruim 200 pagina's zien we een breed scala van ontwikkelingen van een halve eeuw gereformeerd kerkelijk leven.

Voorgeschiedenis

In het eerste hoofdstuk wordt de lezer door ds. H. Bouma mee teruggenomen naar het begin van de twintigste eeuw, kort na de Vereniging van 1892. We zien hoe geleerden als A. Kuiper en H. Bavinck veel invloed hadden op het denken in de kerken en wat de toen ontstane 'gangbare meningen', die niet overeenkwamen met wat de belijdenis leert, inhielden. De synode van 1914 hield zich al bezig met bijbelvertaling: de Statenvertaling bleek aan herziening toe. In de jaren '20 werd een begin gemaakt met nieuwe bijbelverklaringen zoals de bekende *Korte Verklaring*.

De volgende twee hoofdstukken zijn van de hand van prof. dr. M. te Velde. Hij laat duidelijk zien dat er heel wat aan de Vrijmaking voorafging. Kennis van deze voorgeschiedenis is voor een goed begrip van de latere gebeurtenissen onontbeerlijk. In de dertiger jaren tekenden drie stromingen zich af binnen de Gereformeerde Kerken. Mannen als Vollenhoven en Dooyeweerd, hoogleraren filosofie, de onderwijzer A. Janse en de predikant K. Schilder lieten hun kritische geluiden horen en werden zo de voormannen van de 'reformatorische beweging'. Meningsverschillen over thema's als de kerk en het genadeverbond waren aanleiding voor discussie en polemiek. De namen van de hoogleraren V. Hepp en H.H. Kuiper moeten in dit verband genoemd worden. De synode kreeg steeds groter macht. De opkomst van de NSB en de oorlogsdreiging hielden eveneens de gemoederen bezig. Maar ook tijdens de oorlog ging de kerkstrijd door. Met name dit stuk historie over de gang van zaken en het tenslotte uitlopen op een breuk in de kerk is boeiend beschreven.

Vrijmaking en wederkeer

Hoogleraren kerkgeschiedenis blijken goede vertellers. Ook prof. drs. D. Deddens, die beschrijft wat er van 4 tot 11 augustus 1944 plaatsvond, hoe de Acte van Vrijmaking en Wederkeer ontstond en hoe de vrijmakingsvergadering verliep, weet zijn lezer daar nauw bij te betrekken. Het openingswoord van ds. Knoop, de rede van prof. Schilder, de toespraak van prof. Greijdanus en het slotwoord van ds. D. van Dijk haalt hij, deels geciteerd, deels samengevat, uitvoerig aan. De gevoelens na de vergadering blijken uit de slotzinnen van het hoofdstuk: naast het besef dat op deze daad van geloofsgehoorzaamheid een moeilijke tijd zou volgen, overheerste de dankbaarheid jegens de Here.

Prof. J. Kamphuis verduidelijkt en beoordeelt tekst en inhoud van de *Acte van Vrijmaking en Wederkeer* (deze is als bijlage achterin het boek opgenomen, zie p. 337). Hij laat zien hoe dit persoonlijke stuk, waarbij kritische vragen mogelijk zijn, manifest van de Vrijmaking werd.

Hoe de Vrijmaking zich het eerste jaar ontwikkelde en in de kerken plaatsvond, wordt door prof. Te Velde kort gememoreerd. Ook geeft hij, eveneens kort, weer wat hij als winst ziet van vijftig jaar Vrijmaking. Wat we in die vijftig jaar van de Here mochten ontvangen, komt in de volgende hoofdstukken naar voren.

Prof. J. Kamphuis belicht de zgn. 'voortgaande reformatie' en de motieven hiertoe. Hij laat zien hoe het tot een 'ethisch

conflict' kwam en de 'G-organisaties' ontstonden, maar gaat daar niet op in. Hij kiest zijn uitgangspunt nadrukkelijk in de *wederkeer* en verklaart die in historisch licht, in verband met de Vrijmaking en als bekering. Zo levert hij een waardevolle bijdrage aan de meningsvorming m.b.t. (de discussie over) het huidige beleid van diverse gereformeerde organisaties.

Vijftig jaar gereformeerd

Een flink aantal pagina's worden gevuld door dr. W.G. de Vries, en wel met een historisch overzicht in hoofdlijnen. Tijden van moeiten en tijden van rust wisselden elkaar na 1944 af. Niet alleen wordt breed ingegaan op de crises die het kerkelijk leven stempelden, zoals de 'Bos-actie' enkele jaren na de Vrijmaking en 'buiten-verband-kwestie' van de jaren '60, ook komen bijvoorbeeld de laatste synodebesluiten aan de orde. De dankbare conclusie van de schrijver is, 'dat de Vrijmaking ons heeft bewaard bij het Woord van God en de daarop gefundeerde gereformeerde confessie, waaraan ook de gereformeerde kerkorde haar kracht ontleent'. Dat er meningsverschillen zijn, ontkent hij niet; als er maar geen partijstrijd ontstaat, is het bestaan van stromingen niet verontrustend.

Verantwoordelijk voor artikelen over visie op de vrijgemaakte prediking en over de ambtsbediening in de praktijk zijn prof. dr. C.J. de Ruyter en prof. dr. K. Deddens. Zij schrijven respectievelijk over heilshistorische prediking en de gerichtheid van de prediking op de hoorder, en over de eredienst en de pastorale praktijk in o.a. catechese, huisbezoek, diaconale arbeid en gemeenteopbouw. Veel positieve opmerkingen worden gemaakt, maar dat er knelpunten zijn, wordt ook niet verzwegen.

Het spreekt vanzelf dat de hoogleraar ethiek, prof. dr. J. Douma, het hoofdstuk over de ontwikkelingen in het gereformeerde levensgedrag voor zijn rekening neemt. De gereformeerde zede (versterkt binnen de gereformeerde organisaties) is aan verandering onderhevig. Steeds zijn er zaken die die zede bedreigen en beïnvloeden en dat geeft wel eens reden tot zorg. Christelijke levensstijl ziet op navolging van Christus, en hierop moeten de zeden gebaseerd zijn. In een gedenkboek over de Vrijmaking mag een hoofdstuk over de geschiedenis van de theologische opleiding niet ontbreken. Ds. P. Schelling schreef het, nadat ds. J. Kok het materiaal ervoor verzameld had. Een ruime meerderheid van de studenten koos in 1944 voor de Vrijmaking. De tijd erna wordt in perioden verdeeld, beschreven. De eerste (1945-1952) wordt gekenmerkt door vernieuwing en opbouw. Met name voor de Hogeschool betekende het kort na elkaar overlijden van de hoogleraren Schilder en Holwerda een enorme slag. De jaren 1952-1960 worden als moeilijk en mager gekarakteriseerd, de daaropvolgende periode (1960-1969) als de crisisjaren, omdat de kerkscheuring ook in Kampen tot een breuk leidde. Daarna komt er weer opbloei, en de jaren 1980 tot heden worden getypeerd met uitbouw en vernieuwing. Naast veel academische feiten wordt het leven aan de Hogeschool (nu Universiteit) uitvoerig onder de loep genomen.

De kerk heeft een roeping tot evangelisatie en zending. Hoe de belangstelling voor en het daadwerkelijk doen aan evangelisatie in de kerken groeide, o.a. door toedoen van E & R, beschrijft drs. S. Cnossen. Ruime aandacht geeft hij daarnaast aan het evangelisatiewerk in België, het Rijnmondgebied, de regio Venlo en in het noorden van Noord-Holland, waarvoor speciaal predikanten werden aangesteld.

Drs. C.J. Haak geeft een overzicht van de zendingsgeschiedenis vanaf de Vrijmaking. We zien hoe de zending van onderaf opnieuw moest beginnen. Omstandigheden waaronder gewerkt moe(s)t worden, zijn vaak moeitevol. Alles wat maar met de zending te maken heeft, van commissies en deputaten tot voorlichting en opleiding, organisatie en DVN-werk, komt aan de orde. Al is ook hier veel reden tot dankbaarheid, er zijn de komende jaren nog heel wat vragen te beantwoorden en problemen op te lossen.

Ds. O.J. Douma vertelt over de contacten met zusterkerken in het buitenland, en waarom onze kerken zich niet aan konden sluiten bij de G(ereformeerde) O(ecumenische) S(ynode), maar wel deelnemen aan de I(nternational) C(onference) of R(eformed) C(hurches).

De laatste hoofdstukken zijn gewijd aan het werk onder de jeugd van de kerk. Ds. P. Niemeijer behandelt de enerverende geschiedenis van het werk van de jeugdbonden, die van aparte jongens- en meisjesbonden in 1993 één jongerenbond werden. In de loop der jaren is hier veel aan voorafgegaan. Ook werkten de spanningen in het kerkelijk leven door in het verenigings- en bondswerk.

Het was al spoedig na de Vrijmaking duidelijk dat er specifiek gereformeerd onderwijs komen moest. Over de oprichting van diverse plaatselijke schoolverenigingen voor lager onderwijs licht docent geschiedenis drs. H. Veldman ons in, terwijl zijn (oud-)collega drs. C. Hoksbergen het voortgezet onderwijs voor zijn rekening neemt.

Een fijn boek

Het boek is bestemd voor een breed lezerspubliek. Over het algemeen is het prettig leesbaar. Ik heb het zelf tenminste met plezier en voor zover de tijd dat toeliet, achter elkaar uitgelezen, 'als was het een boeiende roman'. Daar doen enkele kritische puntjes niets van af.

Sommige auteurs namelijk maken veel gebruik van citaten. Ze willen daarmee kennelijk hun betoog verduidelijken, maar door de vaak verouderde of vormelijke taal heeft het dat effect niet altijd. Ook bevatten de meeste hoofdstukken een (flink) aantal eindnoten. Soms staat daarin verhelderende extra informatie en dan neem je het steeds moeten doorbladeren wel voor lief, maar als alleen literatuurverantwoording gegeven wordt, stoort dat bij het lezen.

Toen ik het boek gelezen had, rezen er ook enkele vragen: waarom wordt er wel een apart hoofdstuk bestemd voor de contacten met kerken in het buitenland en wordt er - op een enkele opmerking na in een overzicht - niet geschreven over de contacten met de christelijke gereformeerden en Nederlands gereformeerden? Waarom komt wel het werk van de jeugdbonden uitvoerig aan de orde, maar wordt er (vrijwel) met geen woord gerept over ons verenigingswerk en onze (Bijbelstudie- en Vrouwen)bonden?

Het staat vast dat we met dit werk een waardig gedenkboek over de Vrijmaking ontvangen. Het is door de vele foto's niet alleen een bijzonder mooi leesboek, maar ook een aantrekkelijk kijkboek geworden. Verenigingsleden kunnen er voor het behandelen van de jongste kerkgeschiedenis heel wat geschikt (voor)studiemateriaal uit putten. Ik hoop dat het ook zijn weg in de gezinnen weet te vinden.

Om onze tijd te kunnen verstaan, moeten we de geschiedenis kennen. Dan leren we dankbaar terug te zien op wat onze God deed om Christus' kerk te bouwen en te bewaren en zien we vol vertrouwen op Hem de toekomst tegemoet. Dan beroemen we ons niet op eigen prestaties, maar verwonderen we ons dat Hij werk van mensen wil gebruiken om te komen tot de vervulling van zijn grote plan en de komst van zijn koninkrijk.